

Metodika
Blok 5
Studená válka

LEKCE

21

Vývoj a krize východního bloku

CÍLOVÁ SKUPINA

ZŠ / 14–15 let

ČASOVÁ DOTACE

2× 45 minut

MEZIPŘEDMĚTOVÉ
VZTAHY

Občanská výchova /
Český jazyk
a literatura / Etická
výchova

KLÍČOVÁ SLOVA

východní blok
/ protesty /
propaganda /
dobové perspektivy

Anotace lekce

Lekce pracuje s protikladnými dobovými výklady událostí roku 1956 v Polsku, resp. Maďarsku. Žáci prostřednictvím aplikace HistoryLab ve skupinách analyzují úryvky z tisku, popř. audionahrávek, identifikují v jejich sdělení charakteristické prvky a shrnují jejich vzájemné odlišnosti. Na základě této práce rozhodují, který z obou výkladů je pro ně věrohodnější a sestavují si obraz toho, co se stalo.

Badatelská otázka

Jak můžeme zkoumat dějiny východního bloku a na co si při tom musíme dát pozor?

Vzdělávací cíle

Obsah

— Žáci se seznamují se situací ve vybraných státech východního bloku v období druhé poloviny padesátých let v kontextu studené války.

Historické myšlení: Dobové perspektivy

— Žáci si uvědomí, že někdy nestačí jen porovnat názory a perspektivy, ale že je potřeba jejich hodnověrnost opřít o důkazy, pramenné materiály a argumenty.

Badatelské dovednosti

— Žáci se učí kriticky analyzovat dochovaná svědectví, posoudit jejich hodnověrnost, odlišit propagandu a relevantní informace a ty zasadit do širšího historického kontextu.

Vazba lekce na RVP ZV (2021)

D-9-8-01 / vysvětlí příčiny a důsledky vzniku bipolárního světa; uvede příklady střetávání obou bloků

D-9-7-03 / charakterizuje jednotlivé totalitní systémy, příčiny jejich nastolení v širších ekonomických a politických souvislostech a důsledky jejich existence pro svět; rozpozná destruktivní sílu totalitarismu a vypjatého nacionalismu

Zdroje

Kontextualizační text

Text doplňuje informace potřebné ke zvládnutí lekce. Doporučujeme, aby jej učitel prostřednictvím PowerPointu promítl v průběhu první hodiny. Lze též doplnit výkladem či upravit s ohledem na specifika třídy (viz fáze 1 v Návrhu postupu).

Terminem východní (sovětský) blok označujeme soustavu států pod politickým vlivem Sovětského svazu, která se zformovala na konci čtyřicátých let 20. století. Mezi charakteristické znaky těchto zemí patřilo těsné propojení jejich zahraniční politiky a hospodářství se zájmy SSSR, centrálně plánovaná a řízená ekonomika, zestátnění soukromé sféry, soustředění veškeré moci pouze v rámci komunistických stran, cenzura médií a tvrdý postup uplatňovaný vůči politickým odpůrcům. Po smrti sovětského diktátora Josifa Stalina (1953) a postupně změně jeho politiky novým sovětským vedením ve druhé polovině padesátých let se v některých státech východního bloku projevil důsledek dlouhodobější hospodářské krize a společenské nespokojenosti. Nejvýrazněji se situace vyhroutil roku 1956 v Polsku a v Maďarsku.

Zdroj 1

HistoryLab: Polsko: Provokace, nebo krvavá bouře?

název

<https://lms.historylab.cz/katalog/cviceni/polsko-provokace-nebo-krvava-boure>

link

komentář

Cvičení využívá dva novinové články věnující se násilným událostem v Poznani v červnu 1956. První je článek z *Rudého práva*, druhý je z exilového týdeníku *Čechoslovák v zahraničí*. Žáci porovnávají obsah článků i charakteristiky novin a snaží se zjistit, které jsou důvěryhodnější. Zároveň se snaží vybrat relevantní informace a rekonstruovat, co se vlastně v Poznani stalo. Cvičení podporuje mediální gramotnost žáků a ukazuje, jak těžké bylo dříve dozvědět se, co se ve světě děje.

Zdroj 2

HistoryLab: Maďarsko: Spiknutí, nebo povstání?

název

<https://lms.historylab.cz/katalog/cviceni/madarsko-spiknuti-nebo-povstani>

link

komentář

Cvičení má dva didaktické cíle. Jednak studenty seznamuje s maďarskou revolucí z roku 1956, jednak je vede ke kritickému hodnocení pramenů. Studenti se snaží rekonstruovat události roku 1956 na základě srovnání popisů, které podávají českoslovenští komunističtí funkcionáři na jedné straně a reportér *Rádia Svobodná Evropa* na straně druhé.

Návrh postupu

Hodina č. 1

Fáze

Popis

Učitel

Žák

Komentáře

Fáze 1 5 minut

úvod

- Učitel rozdělí žáky do skupin po 3-4. Představí badatelskou otázku: *Zjistíme více o protestech v Polsku a Maďarsku v roce 1956. Zprávy o událostech se ale rozcházejí. Jak můžeme zkoumat dějiny zemí východního bloku? A na co si musíme při zkoumání historických událostí dávat pozor?*
- S pomocí Kontextualizačního textu (viz výše) doplní potřebné historické souvislosti.

- Žáci se seznamují s dobovým kontextem.

- Do každé skupiny počítač (ne tablet).

Fáze 2 25 minut

práce se zdrojem 1 – cvičení Polsko: Provokace, nebo krvavá bouře?

- Učitel zadá skupině cvičení. Prochází mezi žáky a podporuje je ve vyplňování cvičení.

- Žáci ve skupinách vyplňují HL cvičení.

- Učitel cvičení zadává v prostředí LMS a vybírá modus „ve skupině“.
- Podmínkou je mít v prostředí LMS předem definovanou třídu (tj. e-mailové adresy žáků). Vyplněné cvičení pošle žákům na jejich e-mail.

Fáze 3 15 minut

vyhodnocení práce s HL cvičením

- Učitel společně s žáky prochází vyplněné cvičení a ptá se: Co jste podle fotografií poznali? (u slidy 2) Jaké další informace jste chtěli znát? (u slidy 2) Jak se vám pracovalo s protichůdnými texty? (u slidy 5) Proč se podle vás svědectví liší? (u slidy 7) Podle čeho jste rozhodovali, jaké svědectví je důvěryhodnější a proč? (u slidy 8) Co byste o událostech v Polsku chtěli ještě vědět? (u slidy 8)

- Žáci odpovídají na dotaz učitele podle toho, co vyplnili ve cvičení.

- Pokud žáci interpretují zdroje jednostranně, učitel se je snaží nasměrovat vhodnými otázkami: Můžeme říci, že je něco 100% důvěryhodné? Podle čeho posuzujeme důvěryhodnost?
- Učitel si otevře LMS, kde vidí, zda skupiny cvičení odevzdaly. Může také promítnout cvičení jednotlivých skupin.

Fáze 4 5 minut

badatelská otázka

- Učitel podporuje žáky v odpovědi na badatelskou otázku. Upozorní, že na téma a otázku naváže práce v další hodině. Že je čeká zjistit, co se dělo v Maďarsku.

- Žáci se snaží odpovědět na badatelskou otázku, přičemž vědí, že se k ní vrátí ještě ve druhé hodině.

- Učitel může žákům v případě potřeby otázku specifikovat ve smyslu „Jak postupovat, jaké zdroje využít“ apod.

Návrh postupu

Hodina č. 2

Fáze

Popis

Učitel

Žák

Komentáře

Fáze 1 5 minut

úvod

- Učitel připomene žákům práci v předešlé hodině: *Za pomoci dobových fotografií a dvou protichůdných tvrzení jsme zjišťovali, co se stalo roku 1956 v Polsku. Dnes se budeme snažit zjistit, co se stalo v Maďarsku.*

- Žáci se rozdělí do skupin po 3-4.

- Do každé skupiny počítač (ne tablet).

Fáze 2 20 minut

práce se zdrojem 2 – cvičení
Maďarsko:
Spiknutí, nebo povstání?

- Učitel zadá skupině cvičení. Učitel prochází mezi žáky a podporuje je ve vyplňování cvičení.

- Žáci ve skupinách vyplňují HL cvičení.

- Učitel cvičení zadává v prostředí LMS a vybírá modus „ve skupině“.
- Podmínkou je mít v prostředí LMS předem definovanou třídu (tj. e-mailové adresy žáků). Vyplněné cvičení pošle žákům na jejich e-mail.

Fáze 3 10 minut

vyhodnocení práce s HL cvičením

- Učitel společně s žáky prochází vyplněné cvičení a ptá se:
Co jste podle fotografií poznali? (u slidu 2)
Jaké další informace jste chtěli znát? (u slidu 2)
Jak se vám pracovalo s protichůdnými nahrávkami? (u slidu 5)
Proč se podle vás svědectví liší? (u slidu 7)
Podle čeho jste rozhodovali, jaké svědectví je důvěryhodnější a proč? (u slidu 8)
Co byste o událostech v Maďarsku chtěli ještě vědět? (u slidu 8)

- Žáci odpovídají na dotaz učitele podle toho, co vyplnili ve cvičení.

- Pokud žáci interpretují zdroje jednostranně, učitel se je snaží nasměrovat vhodnými otázkami.

Fáze 4 5 minut

badatelská otázka

- Učitel podporuje žáky v odpovědi na badatelskou otázku.

- Žáci upravují a doplňují odpověď z předešlé hodiny.

Fáze 5 5 minut

reflexe badatelské otázky

- Učitel vyzývá žáky k prezentaci své odpovědi, komentuje a koriguje odpovědi.

- Žáci sdílí svoje odpovědi na badatelskou otázku.

Kritéria hodnocení

Základní úroveň

Charakteristika odpovědi na badatelskou otázku

Žáci vycházejí dominantně z protirežimních pramenů, které berou jako čistá fakta, protože důvěryhodnými je činí právě jejich protirežimnost. Při čtení událostí se spoléhají na dnes sdílené vnímání východního bloku.

Příklad odpovědi

Když chci něco vědět o komunistických zemích, nemá cenu číst komunisty, protože jen lhali, zatímco v zahraničí psali lidi svobodně.

Střední úroveň

Charakteristika odpovědi na badatelskou otázku

Žáci si uvědomují, že vedle ideologické situovanosti autora (je/není komunista) hrají roli i další faktory: jestli se jedná o očité svědectví, čerpá z více zdrojů, jaké má publikum. Uvědomují si i nedostatečnost těch kterých pramenů (např. že pouze fotky bez komentáře nestačí).

Příklad odpovědi

Jenom z fotek jsme toho moc nezjistili. V Polsku i Maďarsku šlo ale o lidová povstání, a ne o akce řízené ze zahraničí – to tvrdili komunisté, kteří si chtěli zachovat tvář, ale ani nebyli na místě a nikoho se nezeptali, jen říkali, co se jim hodilo.

Pokročilá úroveň

Charakteristika odpovědi na badatelskou otázku

Žáci si uvědomují nedostatečnost jednotlivých pramenů a nutnost jejich skládání a rovněž reflektují, proč jsou jedny prameny důvěryhodnější, zatímco jiné ne. Zároveň si uvědomují, že i zkreslené prameny mají dobovou vypovídající hodnotu.

Příklad odpovědi

Jenom z fotek jsme toho moc nezjistili, ale reportéři, kteří byli na místě a neměli žádný přímý zájem, o věcech informovali objektivně. Komunisté pak hájili komunisty v ostatních zemích, ale tak ve východním bloku fungovalo informování, aby se lidé nedostali k nezávislým zdrojům a komunisti zůstali u moci.

Doporučené zdroje

KOHOUT, P., LOUŽEK, M.

Maďarské povstání 1956: padesát let poté [sborník textů].
Praha, 2007.

VYKOUKAL, J., LITERA, B., TEJCHMAN, M.

Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989.
Praha, 2000.

Polské povstání v roce 1956

video vzdělávacího portálu České televize (délka 1:43 min.)

<https://edu.ceskatelevize.cz/video/4248-polske-povstani-v-roce-1956>

1. 11. 1956: Den, kdy vyvrcholilo maďarské povstání

epizoda pořadu Slavné dny (délka 6:58 min.)

<https://www.slavne-dny.cz/episode/10000099/den-kdy-vyvrcholilo-madarske-povstani-proti-komunismu>

Metodika

Blok 5 / Studená válka

Lekce 21

Vývoj a krize východního bloku

Autoři lekce (metodický list):

Josef Řídký

Pavla Sýkorová

Michal Kurz

Grafická úprava:

Hedvika Vilinger Člupná

Dílo podléhá licenci [Creative Commons CC BY-SA 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

[Uvedte původ–Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Všechny metodiky a pracovní listy jsou v elektronické podobě ke stažení na webových stránkách dejepisplus.npi.cz.

Rok vydání 2022

Národní pedagogický institut České republiky

www.npi.cz

npi | Národní pedagogický institut
České republiky